

מי צריך תורה?

כל התורה הצבאית של צה"ל נכתבה בשנות ה-50 וה-60, ומאז לא חודש בה למעשה דבר. זרע הפורענות נטמן בתקופה שלאחר מלחמת ששת הימים, שבה השתלטו על הצבא הערצה ל"אנשי המעשה" ובזו ל"אנשי המחשבה". את המחיר על כך שילמנו במלחמת יום הכיפורים ובלבנון וגם במלחמה הנוכחית נגד הטרור. את הרעה החולה הזאת יש לתקן עלידי כך שיאלצו את "אנשי המעשה" ללמוד ולכתוב

סא"ל ארז וינר

מחטיבה לאוגדה ובניית שתי מסגרות יסוד חטיבתיות – חטיבה משורינית וחטיבה ממוכנת. שינויים אלה גובו בתורה מתאימה, שעידכנה את התורה הקיימת והתאימה את מבנה הצבא לכתובים (תמיר, 1997, ראיון אישי).

הדברים נמשכו כך גם בתחילת שנות ה-60. שנים אלה נחשבות לתקופת הזוהר של הצבא בתחום התורתי. הספרות התורתית הקיימת עד היום בצה"ל היא ברובה משנות ה-50 וה-60. "ספר האוגדה", "תורת הקרב", "לוחמת שריון" ועוד ספרים רבים הם פרי אותה תקופה פורה. את פירות הפריחה התורתית הזו קטף צה"ל במלחמת ששת הימים. בשנים שלפני אותה מלחמה התכונן צה"ל למלחמה הבאה ולא למלחמה שהייתה, שכן הוא התאמן לאור תורה עדכנית, ומבנהו היה נכון. מהבחינה הזאת ניתן לטעון כי מלחמת ששת הימים הייתה מיצוי התורה הצבאית שנכתבה ונלמדה מאז מלחמת העצמאות.

דברים אלה מעלים את השאלה: מה קרה לצה"ל מאז? אם נבחן את התקופה שאחרי מלחמת ששת הימים, נוכל לומר בצורה ברורה שהחשיבה הצבאית שינתה כיוון. בתקופה שעד מלחמת ששת הימים הייתה ההתפתחות התורתית מחוברת בצורה ברורה לתפיסת הביטחון הלאומי, כפי שהתגבשה בדרג המדיני, וכן היא הייתה תוצאה של הפקת לקחים מהאירועים ומתוצאותיהם. לדוגמא, בניית האוגדה כעוצבה משימתית ואחר כך כעוצבת היסוד הקבועה בצה"ל התבצעה לאור לקחי מלחמת סיני והגידול שחל בסדר הכוחות של האויב. במקביל לשינוי הארגוני נכתב "ספר האוגדה" ב-1956 לאוגדה המשימתית, ואחר כך, ב-1961 – לאוגדה הקבועה.

בתקופה שאחרי מלחמת ששת הימים חלו שינויים מרחיקי לכת בנתונים האסטרטגיים והגיאופוליטיים באיזור. שינויים אלו, ובמיוחד הגבולות החדשים, שהעניקו למדינה עומק שמעולם לא היה לה, חייבו שינוי בתפיסת הביטחון ובהתאם לכך גם שינוי או עדכון של תורת הלחימה.

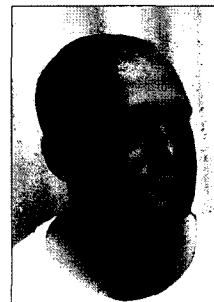
מקובל בצה"ל לעשות הבחנה ברורה בין המפקד עם "הסכין בין השיניים" לבין אותו מפקד שעוסק בהדרכה, בחשיבה צבאית ובכתיבה. הבחנה זו אינה חדשה, ומקורותיה מצויים כבר בימיו הראשונים של צה"ל. כשהסתיימה מלחמת העצמאות היו בצה"ל שני "מחנות" ברורים: המחנה האחד כלל את בוגרי הפלמ"ח והמחתרות, שהיו אמונים על האלתור ועל התחבולה. אלה היו אנשי ה"סמוך" וה"יהיה בסדר". המחנה האחר כלל את בוגרי הצבאות הסדירים, ובעיקר את בוגרי הצבא הבריטי, שדגלו בסדר, בארגון ובמשמעת. כאשר נוצר הצורך להקים צבא מאורגן, היה ברור שצריך

תורת לחימה, שתתאים לצבא זה. באין ברירה פנו לבוגרי הצבאות הסדירים לעזרה. ואכן בתקופה הראשונה עסקו רבות בגיבושה ובכתיבתה של תורת לחימה, שתתאים לתפיסת הביטחון הלאומי ולמבנה הייחודי של צה"ל, צבא העם, שרובו אינו מגויס לשירות סדיר, אלא נקרא לשירות כחיילי מילואים. כך

התפתחה בשנות ה-50 תורה, שברובה הייתה שאובה ממקורות זרים. תורה זו קיבלה בהמשך את אופיה הישראלי הייחודי. (גלבר, 1986; אוסטפלד, 1994).

לזכותם של מפקדי הצבא דאז יש לומר שהשכילו לשלב בין אותם יודעי ספר ומושכים בעט לבין המפקדים הישראלים ה"צברים", ששאבו את התלהבותם ואת לוחמנותם ממורשת הפלמ"ח (פעיל, 1997, ראיון אישי). את פרי הבנייה והלימוד הארוכים קטף צה"ל במלחמת סיני, ששימשה אבן בוחן לתורת הלחימה הישראלית והניבה אחריה שינויים ארגוניים רבים, כגון הפיכת השריון לחיל המרכזי ביבשה, הגדלת חיל האוויר כדי להשיג עליונות אווירית, הגדלת עוצבת היסוד ביבשה

קצין אג"ם אוגדתי

הגישה של פתרון בעיות
אד-הוק רווחת עד היום
בצבא: לכל בעיה שצצה
נותנים פתרון מקומי

כוח שריון של צה"ל מתקדם במרחבי סיני

מלחמת ששת הימים הייתה מיצוי התורה הצבאית שנכתבה ונלמדה מאז מלחמת העצמאות

במיוחד נכון הדבר ביחס לגבול החדש עם מצרים: בעקבות כיבוש סיני במלחמת ששת הימים נוצר בחזית הדרום עומק אסטרטגי. שינוי מהותי זה אמור היה לשנות את גישת המתקפה המקדימה ואת גישת ה"אף לא שעל", שהייתה מותאמת לתנאים ששררו בישראל שלפני המלחמה. אולם תפיסת הביטחון – ובעקבותיה תורת הלחימה – התעלמו מהשינויים שהתחוללו ולא שונו. מכיוון שהתורה לא נתנה מענה לשינויים שנוצרו בשטח, נולדה התורה שבעל פה (דו"ח אגרנט, התו"ל ויישומו).

בעוד "אנשי התורה" נזנחו בשנים שאחרי מלחמת ששת הימים, הרי ש"הלוחמים" התחזקו פלאים. עטורי הילת מנצחים וחדורי אומן ביכולתם ביטלו המפקדים כל ניסיון לבחון את תקפותה של תורת הלחימה והעדיפו ללמוד וללמד מניסיונם. התקופה שבין מלחמת ששת הימים

למלחמת יום הכיפורים התאפיינה בדיכוי החשיבה הצבאית וב"האנשת התורה": הניסיון האישי וההצלחה בקרב תפסו את מקום התורה הכתובה והלימוד מניסיון שהצטבר בעולם בתחום הלחימה (ולד, 1987).

גם אחרי מלחמת יום הכיפורים לא השתנתה הגישה, אף שהמלחמה הוכיחה שצה"ל נכנס למלחמה עם תורה לקויה. ההוכחה הטובה ביותר לכך שבצה"ל לא השתנה שום דבר היא מלחמת שלום הגליל. במקום לבחון את תורת הלחימה של צה"ל ואת מידת התאמתה העדיפו מתכנני המלחמה לתת פתרונות חומריים. אם התגלתה בעיה כלשהי בלחימה, ניסו לפתור אותה באמצעות כוח נוסף או באמצעות הכנסת שיפורים טכנולוגיים כאלה ואחרים. זאת אף ששינוי תורתי הוא פתרון זול יותר – ובמקרים רבים גם יעיל יותר – מהכנסת שינויים טכנולוגיים. אומנם יש לסייג דברים אלה ולומר כי שינוי תורתי עשוי לעיתים לחולל שינוי חומרי כזה

או אחר, אך יחד עם זאת, שינוי כזה נעשה בעקבות לקחים שהופקו ולאור השינוי בתורה ובמבנה הצבאיים, ולכן הינו חלק משידוד מערכות כולל ולא פתרון אד-הוק לבעיה מקומית. הגישה הזאת של פתרון בעיות אד-הוק רווחת עד היום בצבא: לכל בעיה שצצה נותנים פתרון מקומי. לדוגמא, אם ישנה בעיה של מטענים, רוכשים מיגון משופר וכותבים תרגולות וטכניקות שיתנו מענה לאיום, אך לא מתבצעת בחינה תורתית של הבעיה מן ההיבט הרחב שלה.

תחום נוסף שבו בולטת ההערכה הנמוכה לתורה הינו תחום ההדרכה. ברוב הצבאות בעולם נבחרים המדריכים מקרב טובי הלוחמים והמפקדים, ותפקידי ההדרכה נתפסים כחשובים וכמרכזיים. דוגמא בולטת לכך היא הצבא האמריקני במלחמת העולם השנייה, שנהג להוציא מהחזית

את החיילים ואת המפקדים הטובים והאמיצים ביותר – כולל כאלה שזכו באותות הצטיינות – ולהחזיר אותם חזרה לבסיסים בארצות-הברית כדי שידריכו את המגויסים החדשים. בצה"ל, לעומת זאת, נתפס המעבר לתפקיד הדרכה כפחיתות כבוד מסוימת, ובכל מקרה תפקיד הדרכה אינו נחשב לשווה ערך לתפקיד מבצעי. גישה זו אנו מוצאים בכל קורסי הפיקוד של צה"ל, ובמיוחד בזוטרים שבהם. גישה זו נתמכת על-ידי מפקדים של יחידות מבצעיות, הנאבקים לקבל את טובי האנשים ואינם מקבלים את ההנחה שמקומם של אלה הוא בהדרכה. במציאות כזאת ברור שרמת ההדרכה אינה משיבית רצון. מי שהוכשרו על-ידי מדריכים שאינם הטובים ביותר, יהיו מפקדים פחות טובים.

גישת ה"סמוך" וה"יהיה בסדר" יחד עם העדפת הלוחם על פני איש הספר וכן אי-הרלוונטיות של תורת הלחימה הביאו אותנו למצב שבו אנו נמצאים היום. אומנם קיימת

טור נגמ"שים של צה"ל בכניסה ללבנון

במקום לבחון את תורת הלחימה של צה"ל ואת מידת התאמתה העדיפו מתכנני המלחמה לתת פתרונות חומריים

מאמרים צבאיים, בדיוק כפי שמרצים באקדמיה נדרשים לכך כדי להתקדם בתחומם. כמו כן יוגדר נושא מקצועי ספציפי שיקבל כל מפקד כמטלה אישית, ושיידרש ממנו לכתוב עליו מאמר או להגיש עליו עבודה או להציג אותו בהרצאה.

זהו גם כלי מצוין לכל אותם מפקדים המת- לוננים על חשיבה שגויה של הדרגים הבכירים ועל החלטות מבצעיות ומקצועיות מוטעות. במקום לשמור את הדברים בבטן ו"לקטר" ויכולו לכתוב על כך ולהביע

את דעתם בנושא. על כך כבר אמר רביאלוף חיים לסקוב: "קצין חייב להביע את דעתו, ולא רק רשאי להביע אותה (לסקוב, 1985, עמ' 30).

אם תיושם דרישה זו הלכה למעשה, היא תגרום, לדעתי, לשינוי התודעתי המתבקש. מפקדים יבינו שכדי להתקדם עליהם להיות טובים לא רק בפעולה ובמעשה, אלא גם בחשיבה צבאית מקצועית וביכולת לבטאה. הבנה זו תכריח אותם ללמוד ולהתעמק בתחום הידע הצבאי ויותר מכך: לחשוב. שינוי זה יהפוך את צה"ל לצבא מקצועי, ואת המפקדים – לאנשי מקצוע בתחומם. נגד גישה זו ניתן לטעון טענות רבות הנוגעות לחוסר זמן ולעומס פעילות, אך כפי שאמר לסקוב: "הבעיה איננה מחסור בזמן, אלא ארגון אישי נכון" (שם). ועוד הוא אמר: "כאשר מעודדים את כבאי האש במקום לעודד את אלה העושים במלאכה ומונעים שריפות – אין אפשרות לנהל זמן בכל המערכת" (שם, עמ' 118-119). ברוח דברים אלו ברצוני לסכם ולומר כי מי שעוסק בכיבוי שריפות יער, אינו מוצא זמן לטעת עצים חדשים, דהיינו לחשוב ולעצב תורה חדשה ועדכנית. אך דווקא העצים החדשים הם ההבטחה למחר טוב יותר.

מקורות

1. זהבה אוסטפלד, **צבא נולד**, משרד הביטחון, תל-אביב, 1994
2. יואב גלבר, **גרעין לצבא עברי סדיר**, יד בן-צבי, תל-אביב וירושלים, 1984
3. עמנואל ולד, **ד"ח ולד**, 1987
4. חיים לסקוב, **מנהיגות צבאית**, 1985
5. מאיר פעיל, ראיון אישי, 1997
6. אברהם תמיר, ראיון אישי, 1997

היום בצה"ל ספרות מרובה, אך רובה עוסק בטכניקות ובתרגולות, שנותנות מענה לבעיות נקודתיות בלבד. ספרות תורתית חדשה ומעודכנת עדיין אין – לפחות לא בצורה מקיפה ומלאה. מפקדים רבים אינם רואים בעיסוק בחשיבה צבאית ובכתיבה צבאית נושא חשוב, שראוי להקדיש לו זמן, והם מתרחקים מכל ניסיון להכריחם לחשוב ולכתוב.

בשנים האחרונות נעשים ניסיונות לשפר את המצב על-ידי הפניית משאבים וכוח אדם

איכותי להדרכה ולחשיבה צבאית. דוגמאות לכך הן הקמתם של פו"ם "ברק" ושל "צוות החשיבה לחקר תורת המערכה" וכן של גופים נוספים. כמו כן מוקדשים משאבים לכתיבתה של תורת לחימה, שתענה על הבעיות שצה"ל מתמודד איתן, ושאין להן מענה בתורה הקיימת, דוגמת לחימה נגד גרילה וטרור. עם זאת, מאחר שהצבא הוא גוף גדול ומורכב, שינויים אלה הם בבחינת "טיפה בים". זמן רב נדרש כדי להשלים את התהליכים האלה, וזמן רב עוד יותר נחוץ להפצתם בכלל הצבא. כדי להחיש את התהליך הזה נדרשת התייחסות של הרמות הבכירות, שיביהירו לכלל הצבא את חשיבותן של התורה ושל החשיבה הצבאית. הבהרה זו צריכה להיות מלווה בהפניית מיטב כוח האדם לתחומים האלה ובהגדרת תפקידי הדרכה ולימודים צבאיים כחלק הכרחי במסלול הכשרתו וקידומו של כל מפקד. במיוחד מתייחסים דבריי לאותם מפקדים ה"מסומנים" לקידום – אלה שצפויים בעתיד לאיש עמדות מפתח במערכת הצבאית. אם יידע מפקד שקידומו והתפתחותו במערכת הצבאית תלויים לא רק בתפקידי הפיקוד שעשה, ואם יידע שהוא נבחן לא רק בפעילותו המבצעית, כי אם גם בפעילותו המקצועית – מה למד ומה כתב – ישתנו פלאים מעמדה של ההדרכה והיחס לתורה הצבאית.

כדי להחזיר את התרבות המקצועית ואת חיוניותה של החשיבה הצבאית אני מציע לקיים בצבא בצורה שוטפת מערכת של דיונים מקצועיים בנושאים שונים – דיונים שיתבצעו ברמות השונות ויעסקו בתחומים המקצועיים העומדים על סדר היום ביחידות ודורשים התייחסות וטיפול תורתי-מקצועי. בדיונים אלה יידרשו המפקדים להשתתף ולהביע את דעתם בעל-פה ובכתב. מפקדים יידרשו לכתוב

